

**ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKACISI OLIY VA ЎRTA MAHSUS TABLIM
VAZIRLIGI**

**МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ RESPUBLIKI UZBEKISTAN**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

**ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА
МЕНЕЖМЕНТ ВА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВНИНГ АҲАМИЯТИ**

халқаро илмий-амалий конференцияси маъруза тезислари тўплами

**Ўзбекистон, Тошкент ш.,
2020 йил 20 май**

Маркетологи должны принять решение относительно вида транспорта: железнодорожный, воздушный, автомобильный, водный, трубопроводный. При этом необходимо учитывать следующие факторы: скорость, частотность, надежность, пропускная способность, доступность и цена. Скорость доставки обеспечивает воздушный и автомобильный транспорт. Самые низкие затраты на доставку обеспечивает водный или трубопроводный транспорт. В целом одним из самых лучших видов считается автомобильный транспорт.

Таким образом, внедрение современных логистических концепций и систем является одним из наиболее необходимых и важных стратегических путей повышения конкурентоспособности отечественных организаций бизнеса.

Н.И. Рустамов, катта ўқитувчи, и.ф.ф.(PhD)
Ўзбекистон Республикаси Қуrolли кучлари академияси

МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТНИНГ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Ўзбекистонда мустақиллик йилларида барқарор иқтисодий ўсишни таъминлашга кенг эътибор қаратилмоқда. Бунинг учун макроиқтисодий кўрсаткичларнинг юқори суръатларда ўсишига эришиш ва аҳоли даромадларини ошириб бориш асосий вазифалар сифатида белгиланди. Шундан келиб чиқиб мамлакат миллий иқтисодиётининг ўсишини бошқариш ва унинг рақобатбардошлигини ошириш билан боғлиқ муносабатларни ўрганиш ҳозирги кундаги долзарб вазифалардан бири ҳисобланади.

Макроиқтисодий барқарорликка эришиш кўп жиҳатдан асосий макроиқтисодий кўрсаткичларнинг ўсиши, яъни ички маҳсулот ўсиши омилларидан самарали фойдаланиш, иқтисодий ўсиш моделларидан энг мақбулларини танлаш каби муҳим масалаларни ечиш билан боғлиқ бўлиб, бу жараёнларни макроиқтисодий таҳлил қилиш ва такомиллаштириш, уларни самарали бошқариш ва бу бўйича тадбирлар ишлаб чиқиш мамлакат иқтисодиётининг ўсишини тезлаштиради.

Миллий иқтисодиёт кўплаб ўзаро боғлиқ иқтисодий унсурлардан иборат бўлган мураккаб иқтисодий тизимдир. Мазкур унсурлар ўртасидаги амалда таркиб топган муносабатларнинг бутун мажмуи иқтисодиётнинг таркибий тузилмасини тавсифлаб беради. Миллий иқтисодиёт барча тармоқлар ва соҳаларни, микро ва макродаражадаги иқтисодиётларни, функционал иқтисодиётни, кўплаб инфратузилмаларни ўз ичига олган яхлит иқтисодиётдир. Миллий хўжаликнинг таркиб топган тузилиши ижтимоий меҳнат тақсимоти ривожининг натижаси ҳисобланади.

Макроиқтисодий жиҳатдан қаралганда миллий иқтисодиётнинг таркибий тузилиши мамлакатда мавжуд бўлган ишлаб чиқариш ресурслари, уларнинг ижтимоий меҳнат тақсимоти асосида ажралиб чиққан иқтисодий субъектлар ўртасидаги тақсимот ҳажми, мазкур субъектлар ишлаб чиқариш ҳажмлари, миллий маҳсулотни ишлаб чиқариш, тақсимлаш, айирбошлаш ва истеъмол қилиш жараёнларида шаклланивчи таркибий қисмлари ўртасидаги муносабат

сифатида намоён бўлади. Миллий иқтисодиёт меъёрида фаолият юритиши ва барқарор ўсиши учун барча тармоқ ва соҳаларнинг ўзаро боғлиқлиги ва мувозанатли ривожланиши талаб қилинади.

Бозор тизими барча мамлакатлар иқтисодиётига хос бўлиб, у ўз доирасини тўхтовсиз кенгайтириб, айниқса, барқарорлик даражасига боғлиқ ҳолда тараққиёт жараёнини тезлаштириб бормоқда. Тараққий этган, энг қудратли иқтисодиётга эга бўлган мамлакатлар асосан бозор усулининг аралаш иқтисодиёт модели туфайли халқ фаровонлигини таъминлашда юқори кўрсаткичларга эришмоқда. Улар аввало, юқори даражали индустриал мамлакатлардир. Уларнинг изидан бораётган ва бозор муносабатларига ўтишда яхши натижаларга эришаётган мамлакатлар сони кўпаймоқда.

Миллий иқтисодиёт – тараққиётнинг “Ўзбек модели” тўғрисида тасаввур берадиган асосий ижтимоий - иқтисодий категория, ғоя, фикр ва мулоҳаза, амалий ёндашувлар жамланган бўлиб, иқтисодий ислохотларнинг устувор йўналишлари ва уларни амалга оширишни жадаллаштириш, Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрин эгаллаши, халқаро иқтисодий тизим билан интеграциялашувига ва терроризмга қарши курашишда ҳамкорлик билан боғлиқ кўплаб муҳим ва долзарб масалалар таърифланган.

Бозор иқтисодиётига ўтиш шароитида миллий иқтисодиётга мувофиқлашган қуйидаги вазифаларни ёритиш кўзда тутилган: миллий иқтисодиётнинг бошқарув тизими, унинг рақобатбардошлиги, иқтисодиёт ривожланишининг макроиқтисодий кўрсаткичлари, ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш тармоқларини тартибга солиш, пул ва кредит тизими, меҳнат бозори ва уни тартибга солиш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш.

Миллий иқтисодиётнинг барқарор ўсишини таъминловчи асосий омиллардан бири унинг рақобатбардошлигини таъминлаш ҳисобланади.

Рақобат – бозорнинг асосий шarti, унинг қонунидир. Рақобат қонуни - бозор тизимининг шундай иқтисодий қонунидирки, унга кўра ишлаб чиқарувчи субъектларнинг, ўз мақсадлари йўлидаги ўзаро кураши муқаррар бўлади, бу кураш бозорга хос усулларда олиб борилади ва субъектларни иқтисодий жиҳатдан сайланиб олинишини юзага келтиради. Бу қонуннинг мавжудлиги шундаки, рақобатни иқтисодий муҳитнинг ўзи, кишиларнинг хоҳиш-иродасидан қатъи назар тақозо этади.

Рақобатнинг амал қилиши учун ҳуқуқий, иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий асослар мавжуд бўлиши шарт. Қайд этилган асосларнинг бирортаси мавжуд бўлмаса, ёки етарли даражада шакллантирилмаган бўлса, рақобат тўлақонли амал қилмаслиги ва ундан кутиладиган натижага эришилмаслиги мумкин. Шу билан бирга, бу муҳит чекланган иқтисодий ресурсларни мулк сифатида бўлиб олиш ва уларни қайта тақсимлаш асосида улардан самарали фойдаланувчиларга йўл берилишини тақозо этади. Рақобат чекланган ресурслардан самарали фойдаланиш заруратидан келиб чиқади ва унинг муҳим воситасига айланади. Рақобат қонуни бозор иқтисодиётининг интеграл қонуни бўлиб, яъни у иқтисодиётнинг ҳамма соҳаларига хос бўлади, унинг амал қилиш доираси доимо кенгайиб боради.

Рақобат фақат миллий даражада эмас, балки жаҳон бозорида ҳам бўлади. Жаҳон бозоридаги рақобат қуйидаги жиҳатлар билан ажралиб туради:

1. Агар миллий бозордаги рақобатда кўпчилик сотувчилар ва истеъмолчилар қатнашса, жаҳон бозоридаги рақобатда сайланган, яъни таниқли ва йирик фирмалар иштирок этади.

2. Агар миллий бозордаги рақобатда оддий харидор-истеъмолчи қатнашса, жаҳон бозоридаги курашда улар иштирок этмайди.

3. Миллий бозордаги рақобатда давлат ҳеч кимнинг ёнини олмасдан, холислик, бетарафлик сиёсатини олиб боради, жаҳон бозоридаги рақобатда эса давлат ўз миллий фирмаларига ёрдам беради.

Шу ўринда М. Портернинг “Рақобат афзалликлари назарияси” халқаро бозорда ташқи савдонинг моҳиятини ёритиб беришга қаратилган назарий қарашлардан бири саналади. Ушбу назарияга кўра, халқаро бозорда мамлакатлар эмас, балки фирмалар рақобатлашадилар. Шу сабабли фирмалар рақобат афзалликларини қандай шакллантириши ва унда мамлакатнинг ролини аниқлаш муҳим аҳамиятга эга. Халқаро алмашувда мамлакатнинг рақобатбардошлик даражасига “рақобатбардошлик ромби” деб аталувчи тўртта бир-бирига боғлиқ қуйидаги омиллар таъсир кўрсатади:

1. Ишлаб чиқариш омиллари шароитлари (мамлакатда асосий ишлаб чиқариш омилларининг мавжудлиги).

2. Кўлам самарасини келтириб чиқарувчи ички талаб шароитлари.

3. Бир-бирига боғлиқ ва бир-бирини қўлловчи тармоқлар (кластерлар) мавжудлиги.

4. Фирма стратегияси ва унинг ички тармоқ рақобатидаги ўрни.

Бозорда рақобат бевосита юз берса, бозордан ташқарида, хусусан ишлаб чиқаришда унга ҳозирлик кўрилади, рақобатда ғолиб чиқиш чора-тадбирлари амалга оширилади. Ишлаб чиқаришни рақобатга ҳозирлаш у ерда бозорбоп, рақобатбардош товарлар ишлаб чиқаришни билдиради. Рақобат курашида ишлаб чиқаришдаги новация алоҳида аҳамитга эга бўлади, бу эса ўз навбатида инвестицион фаолликни талаб қилади.

Рақобат иқтисодиётни ҳаракатга келтириб, унинг ривожланишини таъминлаши учун етарли рақобатчилик муҳити талаб қилинади. Рақобатчилик муҳити-бу рақобат узлуксиз ва чекланмаган ҳолда бориши учун керакли шарт-шароитнинг мавжудлигидир. Бундай муҳит мукамал рақобатли бозорга хос бўлади. Унинг асосий белгилари қуйидагича:

- хусусий мулк эркинлигининг мавжудлиги;
- иқтисодий танлов эркинлигининг бўлиши;
- нархларнинг эркин шаклланиши;
- иқтисодий кураш усуллари, эркин танлов имкониятининг мавжудлиги.

Рақобатчилик муҳити эркин иқтисодий шароитнинг бўлишидир. Шу сабабли Ўзбекистонда иқтисодиётни эркинлаштириш ҳақиқий рақобат муҳитини яратиш билан узвий боғлиқдир деб қаралади. Иқтисодиётда рақобат муҳитининг шаклланиши кўп жиҳатдан мулкий муносабатларни ўзгартириш суръатларига боғлиқ бўлади. Иқтисодиётдаги монополлашув тенденцияси

рақобатни чеклаганидан, давлат соғлом рақобат муҳитини яратишда фаол иштирок этади. Бунга икки йўл билан эришилади:

1. Рақобатлашувчи фирмалар сафининг кенгайишига шароит яратилади.
2. Монополияга қарши сиёсат юргизилади.

Юқоридаги йўналишлар бўйича давлат томонидан рақобатбардошликни ошириш тадбирлари амалга оширилса ва рақобат қонунлари қўлланилса, миллий иқтисодиётнинг барқарор ўсиши суръатлари таъминланади ҳамда мамлакатимиз иқтисодиётининг халқаро даражадаги обрўси ошиб бориши таъминланади. Бу бўйича меъёрий ва ҳуқуқий асослар такомиллаштирилса, миллий иқтисодиётимизнинг жаҳон миқёсида орттириб бораётган мавқеи янада мустаҳкамланади.

***Sh.U. Sottorov,
talaba, TMI***

REAL SEKTOR TARMOQLARIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNING ROLI

Raqamli ma'lumotlar qimmatbaho iqtisodiy resurs hisoblansa-da, u raqamli tafakkurga aylanganidagina foyda keltiradi. Raqamli iqtisodiyot kirib kelishi bilan raqamli platformalar yaratish va tez sur'atlarda o'sib borayotgan raqamli ma'lumotlarni modernizatsiya qilish muammolari vujudga kelmoqda. Bunda qiymat yarata olish yo'llarini, mazkur jarayonlardagi to'siqlarni bartaraf etish vositalarini aniqlash muhimdir. Bu qiymatni yaratish va tarqatish salohiyatini, qiymatni yangilash, boshqarish hamda qiymatni qo'lga kiritish shakllarini tushunish imkonini beradi.

Real va virtual dunyolarning birlashuvi natijasida yangi gibriddunyo hosil qilinib, unda biz uchun hozirgi kunda odatiy bo'lgan qonun va qoidalar bilan farq qiladigan boshqacha qonun-qoidalar amal qiladi. Shu nuqtai nazardan aytish joizki, qolgan iqtisodiyotdan alohida ravishda bo'ladigan «raqamli» iqtisodiyot mavjud emas: «Raqamli» (elektron) iqtisodiyot bu – gibriddunyo sharoitlarida mavjud bo'lgan iqtisodiyotdir. Gibriddunyo bu – real dunyoda virtual dunyo orqali barcha «hayotiy ahamiyatga ega» harakatlarni amalga oshirish imkoniyati bilan ajralib turadigan real va virtual dunyolar birlashuvi natijasidir. Bu jarayon uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) qiymatining pastligi, yuqori samaradorligi va raqamli infratuzilma ochiqligi zarur shartlar hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-fevraldagi PF-5349 sonli “Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi farmonini ijro etish borasida, shuningdek, respublikamizda raqamli iqtisodiyotni davlat boshqaruv tizimida zamonaviy axborot texnologiyalarni jadal rivojlantirish bo'yicha sharoitlar yaratish, shuningdek, axborot xavfsizligini ta'minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasi 2018-yil 31-avgustda raqamli iqtisodiyotning maqsad va vazifalarini belgilab beradigan “O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni joriy qilish va yanada rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida” Qaror qabul qildi, hamda O'zbekiston